AmCham
NORTH MACEDONIA

Getting Ready for the European Single Market

Agenda for the period 2024-2028

Подготовки за Единствениот пазар на ЕУ

Агенда за периодот од 2024-2028

Përgatitje për Tregun e vetëm Evropian

Agjenda për periudhën 2024-2028

Getting Ready for the European Single Market

Agenda for the period 2024-2028

AMCHAM
NORTH MACEDONIA

Intro

In a rapidly changing world marked by technological advancements, climate shifts, geopolitical transformations, and economic challenges, policymakers and the corporate sector must collaborate as constructive partners in empowering the citizens of North Macedonia. The equation is straightforward: either we improve living conditions and enhance the well-being of our employees, or we risk losing our talent elsewhere.

As the pioneering Western Balkan nation to attain official candidate status for European Union (EU) membership and initiate strategic dialogue with the United States, we are bolstered by international support on our path toward the European Single Market. Therefore, our shared objective should be to expedite convergence with the EU. The first step involves exploring the potential and opportunities of deeper regional economic integration among the Western Balkans Six and neighboring EU countries.

The pivotal role of the business community in advancing our country's and the region's European perspective cannot be overstated. Beyond the strategic imperative of EU accession, a compelling economic rationale exists for Southeast European nations to strengthen regional cooperation and integration. Values and economic progress are intertwined, and by embracing a bottom-up approach to fostering good governance, we can achieve greater transparency. Commercial interactions will also bring together former adversaries. However, this concept relies on the expectation that Western Balkan states take ownership of the efforts to integrate the region's economy through robust public-private partnerships. Private sector entities are expected to actively shape this process, with local entrepreneurs and corporate leaders encouraged to collaborate more effectively with one another and government entities in establishing a well-regulated economic system.

Given that companies form the backbone of the economy, their role in assisting candidate countries in aligning with EU standards, transferring knowledge, and driving technological innovation is pivotal. By sharing their expertise, providing input, and offering recommendations, companies can significantly contribute to shaping policies and reforms that facilitate the accession process and foster a conducive business environment.

Recommendations for the 2024-2028 policymakers:

Getting Ready for the European Single Market

Our commitment to the European Single Market is undeniable. For the country to fully capitalize on the opportunities it brings, it is paramount to focus and continuously work to overcome the challenges our economy faces and harness the collective strengths of the public and private sectors. Considering that the EU Single Market is a complex environment that is highly competitive and constantly evolving, contributing to the development of a resilient and adaptable business environment is crucial. This mainly involves regional networking and integration through enhanced transportation and digital networks and fostering cohesive frameworks of systems, policies, and processes that are aligned and interoperable. Indeed, the country's upcoming strategy must encompass a dual focus: internally, developing a functional business ecosystem, and externally, deepening the regional connections to create an interconnected regional market that is a strong foundation for the EU Single Market integration. Through this comprehensive approach, we will not only solidify our position within the region but also lay the groundwork for sustained success and competitiveness in the broader European economic landscape.

We identify two key priorities aimed at building the country's preparedness and particularly the business sector's capacities for engaging in the EU Single Market:

Strengthening the Competitiveness of the Business Environment

Human Capital Development to Enhance Productivity

Strengthening the Competitiveness of the Business Environment

Enhancing the competitiveness of the business environment is crucial for any country looking to approach the European Single Market effectively. This process involves creating a business environment capable of meeting the high standards and competitive pressures of the European market. In fact, by improving competitiveness, a country can ensure its businesses, particularly small and medium-sized enterprises, are well-prepared to navigate the complexities and challenges inherent in the Single Market.

- Rule of Law
- Green Transition
- Digitalization
- Economic Integration

RULE OF LAW

ISSUE

When it comes to a country's policy agenda, the only predictable aspect is the uncertainty itself. Frequent and sudden amendments to regulations, with bylaws seldom adopted in time, not only undermine the quality of public policies but also the stability of the business environment. Moreover, the stability of businesses is further compromised by selective law enforcement, prolonged procedures, and non-predictable legal interpretation, hindering the proper implementation of regulations. To address these issues, there is a crucial need to enhance the effectiveness of the rule of rule as it directly impacts the competitiveness of the business environment. Emphasis should be given to improving the quality of public policies, ensuring they are developed through evidence-based, inclusive, and transparent processes. Ultimately, a strong rule of law not only upholds justice but also creates a stable and predictable environment where businesses can thrive and contribute to overall societal prosperity.

AMCHAM NORTH MACEDONIA

RECOMMENDATION

- Invest in building the capacity of institutions to formulate high-quality, evidence-based public policies, and to enhance their implementation.
- Improvement in how regulatory impact assessment is conducted, when drafting and adopting new regulations or policies, including reconsidering the institutional setting for its oversight and quality control.
- Actively enhance and implement stakeholder engagement throughout various stages of policy development and evaluation.
- Promote regulatory simplification to reduce bureaucratic hurdles and make the policy environment more straightforward for the business sector.
- Provide a predictable roadmap for future regulatory and policy initiatives by improving the quality and relevance of the annual government work program.
- Work on improving legal system harmonization to ensure national laws not only align with each other but also accurately transpose the EU acquis considering the local context and specificities.
- Ensure a fair and impartial law enforcement system by promoting institutional transparency and accountability.
- Improving access to justice by introducing affordable and predictable legal costs and by actively promoting and developing Alternative Dispute Resolution Mechanisms.

DIGITALIZATION

ISSUE

Despite numerous promising initiatives in the country directed toward digital transformation, concrete results remain difficult to achieve. Digital transformation has been a high priority on the political agenda for an extended period, yet building a digital society still appears to be a distant goal. The urgency for tangible actions in digital transformation is more pronounced than ever, especially considering the country's aspirations for EU membership. Furthermore, the benefits of digital transformation are significant as it offers substantial benefits by optimizing services, enhancing transparency, and promoting good governance, which collectively contributes to a more business-friendly environment.

RECOMMENDATION

- Develop a clear and harmonized regulatory framework that will ensure digital inclusivity, respond to evolving digital needs, and facilitate the unhindered integration of digital technologies across all sectors.
- Provide opportunities to boost digital skills and education, fostering digital literacy and a qualified workforce that will be able to respond to the challenges and demands of the digital economy.
- Commit to developing efficient, service-oriented solutions for public e-services and advancing the accessibility of public sector data.
- Support the private sector to adopt digital solutions and advanced technologies to improve their competitiveness and narrow the gap between large companies and MSMEs.
- Promote the adoption of enhanced cybersecurity practices in public and private organizations to foster a secure and trustworthy digital environment.
- Support investment in improving the digital infrastructure to ensure secure and high-speed broadband internet access in all areas across the country.

GREEN TRANSITION

ISSUE

A commitment to the green transition is evident, reflecting national and international efforts to achieve significant progress in decarbonization and energy system transformation. Despite these strides, further efforts are essential to fully realize the transition's potential and reduce dependency on imported energy. Transitioning towards a sustainable economy enables not only sustainable economic growth but also fosters greater social inclusion and cohesion. This successful shift demands the mobilization and active engagement of the entire society, with the private sector playing a crucial role in executing these efforts.

RECOMMENDATION

- Adopt a regulatory framework that keeps pace with legal developments in the European Union and supports green initiatives by offering funding opportunities and incentives for businesses to adopt sustainable practices.
- Focus on promoting renewable energy sources and enhancing energy efficiency as the pillars of the transition to carbon neutrality.
- Encourage and support businesses to maximize the life cycle of products and materials by implementing sustainable practices that promote effective waste management and the continuous use of resources.
- Establish strategic partnerships with the financial industry to develop and expand green finance initiatives to facilitate investments in sustainable projects.
- Develop and enforce proactive measures for building the economic resilience of society, particularly investing in the agriculture sector and food industry.
- Foster collaboration among all stakeholders to ensure not only that efforts are aligned but also that collective action is actively pursued across different sectors of society.

ECONOMIC INTEGRATION

ISSUE

Although the country's geographic position is strategically favorable, robust economic ties are essential to leverage this advantage. Overcoming structural economic obstacles, including limited market size, labor market inefficiencies, and corruption, necessitates economic integration. It offers a pathway for the coordination and merging of economic policies, which helps create a more unified and efficient economic space. This, in turn, boosts the competitiveness of the economies by making them more attractive to trade and investment, improving their access to larger markets, and enabling them to benefit from the adoption of better standards and practices.

AMCHAM NORTH MACEDONIA

RECOMMENDATION

- Actively engage in initiatives that enhance regional cooperation and integration within the Balkan region as stable and prosperous Western Balkan is paramount not only for faster Western Balkans EU convergence but also the impetus region’s Euro-Atlantic integration.
- Implement policies to encourage businesses to integrate into regional and global supply chains by adopting sustainability standards, with an emphasis on environmental, social, and governance issues.
- Continue the alignment process with the customs tariff of the European Union to further integrate the national customs framework with the EU's single market system.
- Negotiate and conclude double taxation avoidance agreements with trading partners, including the United States of America and Greece, to eliminate tax barriers and facilitate cross-border trade and investment.
- Gradually open the labor market to foreign workforces, by increasing quotas, and ease employment regulations to foster a more flexible and competitive environment.
- Strengthen the institutional framework for intellectual property rights to align with international standards that will ensure improving enforcement mechanisms and raising awareness about the importance of IPR among businesses and the general public.
- Invest and demonstrate a more rigorous approach and persistent commitment while allocating resources to critical infrastructure projects that support economic activity and connectivity.

Human Capital Development to Enhance Productivity

Enhancing the productivity of human capital is a fundamental priority for countries aiming to boost their economic performance, especially in the context of approaching the European Single Market. This process involves investing in human capital to equip the workforce with the necessary skills, knowledge, and competencies while ensuring their good health and well-being. Prioritizing human capital development not only prepares a country's economy for successful integration into the European Single Market but also lays the foundation for long-term economic resilience and social prosperity.

Education and Training

Healthcare

EDUCATION AND TRAINING

ISSUE

Labor shortages and skills mismatches in the market have emerged as critical challenges threatening to hinder future economic development. Simultaneously, the education system is dealing with several pressing issues, including a reliance on outdated educational materials, an insufficiency of digital resources, as well as teacher shortages. Additionally, in the digital age, textbooks are consistently distributed late in the school year. A proactive and coordinated approach involving government, businesses, and educational institutions is key to overcoming these obstacles and securing sustainable economic growth.

RECOMMENDATION

- Develop and support initiatives for vocational training, as well as upskilling and reskilling initiatives, that are tailored to meet the needs of future industries and address critical skills gaps.
- Enhance research and development efforts by upgrading the capabilities of higher education institutions and encouraging private sector investments, including through tax incentives.
- Improve the regulatory framework by introducing regulation to elevate educational standards in unregulated areas of formal education, while simultaneously easing and simplifying existing regulations to reduce administrative barriers.
- Revise the formal education curricula, prioritizing sciences, technology, engineering, and mathematics programs as well as focusing on 21st century skills development and integrating digital tools to enhance learning experiences.
- Allocate resources to significantly expand access to and improve the quality of preschool education.
- Redefine the value and attractiveness of the teaching profession and empower educators by improving salaries and providing better formal training and tools for the educational process.
- Facilitate collaboration among government, education institutions and industry.

HEALTHCARE

ISSUE

Investing in healthcare is often underestimated. But, in fact, its impact on workforce productivity and the economy in general is substantial. As investments in the healthcare sector in the country are overlooked, challenges continue to intensify. Issues such as brain drain, insufficient funding for new treatments and medicines, higher out-of-pocket costs, bureaucratic overload, and slow regulatory alignment with EU standards demand urgent and continuous healthcare reforms. Actually, the country significantly trails behind, especially in terms of the availability of reimbursed medicines and new treatments, compared to both EU averages and neighboring countries, positioning it at the lower end of European healthcare rankings. A functional healthcare system ensures the required level of workforce agility and resilience. Decent healthcare is a prerequisite for learning and increased productivity. Without it, even well-educated and highly skilled workers cannot perform at their best.

RECOMMENDATION

- Accelerate access to medicines by regular update of the reimbursement list, digitalizing the processes to secure efficiency and transparency and by utilizing managed entry agreements mechanism to ensure wider access for the patients.
- Improve transparency and increase access to health data for all relevant stakeholders to facilitate evidence-based decision-making, enhance patient care, and foster innovation in treatment and healthcare services.
- Strengthen healthcare systems by establishing sustainable and new financing models to ensure resources are efficiently allocated and adequately meet healthcare demands.
- Align the regulatory framework by ensuring a more efficient and predictable transposition of the European Union acquis.
- Increase the focus on preventative care and early diagnosis, as well as promote healthy lifestyles while prioritizing air quality improvements, to significantly reduce long-term healthcare costs, improve patient outcomes, and enhance overall society resilience.

About AmCham

The American Chamber of Commerce in North Macedonia is a business community comprising 140+ members, with a diverse spectrum of businesses, from small enterprises and local companies to large foreign investors, collectively employing over 42.000 individuals and generating an annual revenue of over 9 billion $.

AmCham North Macedonia serves as a platform for advocacy, networking, exchange of knowledge and sharing of best practices, and where business professionals dedicate their time and expertise to co-create a better business environment in the country.

AmCham North Macedonia is accredited by the U.S. Chamber of Commerce and the AmChams in Europe Network, the umbrella organization representing 49 American Chambers of Commerce (AmChams) in 47 countries throughout Europe and Eurasia.

Within Europe, our network supports the interests of more than 17,000 American and European companies. These businesses collectively employ over 20 million people and contribute a significant amount, more than $1.1 trillion, in investment on both sides of the Atlantic. As the bilateral voice of American and European businesses, AmChams in Europe passionately communicates the transatlantic economy's vital role in Europe and the United States.

AmCham
NORTH MACEDONIA

Подготовки за Единствениот пазар на ЕУ

Агенда за периодот од 2024-2028

AmCham
NORTH MACEDONIA

Вовед

Во свет на особено брзи промени, што се карактеризираат со технолошки напредок, климатски промени, геополитички трансформации и економски предизвици, креаторите на политики и корпоративниот сектор мора да соработуваат како конструктивни партнери за зајакнување на граѓаните на Северна Македонија. Равенката е јасна: или ќе ги подобриме животните услови и ќе ја зголемиме добросостојбата на нашите вработени, или ризикуваме нашите таленти да заминат на друго место.

Како нација на Западен Балкан што предводеше во добивањето кандидатски статус за членство во Европската Унија и започнување на стратешки дијалог со Соединетите Држави, зајакнати сме со меѓународна поддршка на нашиот пат кон Единствениот пазар на ЕУ. Затоа, наша споделена цел треба да биде забрзаното приближување до ЕУ. Прв чекор е да се истражи потенцијалот и можностите за подлабока регионална економска интеграција помеѓу шесте земји од Западен Балкан и соседните земји на ЕУ.

Клучната улога на бизнис заедницата за унапредување на европската перспектива на нашата земја и регионот не може доволно да се нагласи. Покрај стратешкиот императив за пристапување во ЕУ, за државите во Југоисточна Европа неспорен е економскиот мотив за зајакнување на регионалната соработка и интеграција. Вредностите и економскиот напредок се испреплетени, и со прифаќање на пристап од долу-нагоре за да се охрабри доброто владеење, можеме да постигнеме поголема транспарентност. Комерцијалната интеракција ќе ги приближи поранешните противници. Меѓутоа, овој концепт се темели на очекувањето дека државите на Западен Балкан ќе преземат одговорност за заложбите за интеграција на економиите во регионот преку робусни јавно-приватни партнерства. Субјектите во приватниот сектор се очекува активно да го обликуваат овој процес, со охрабрување на локалните претприемачи и лидерите во корпоративниот сектор поефективно да соработуваат меѓусебно и со владините субјекти за воспоставување на добро регулиран економски систем.

Имајќи предвид дека компаниите се столбот на економијата, тие имаат клучна улога за да им помогнат на државите кандидатки во усогласувањето со стандардите на ЕУ, пренесувањето знаење и поттикнувањето технолошки иновации. Преку споделување на нивната експертиза, давањето придонес и нудењето препораки, компаниите можат значително да придонесат за формулирање политики и реформи коишто го олеснуваат пристапниот процес и поттикнуваат поволно деловно опкружување.

Клучни препораки за креаторите на политики за периодот од 2024-2028:

Подготовки за Единствениот пазар на ЕУ

Нашата заложба за Единствениот пазар на ЕУ е несомнена. Во насока на целосна искористеност на можностите што ги нуди овој пазар, од најголема важност е државата да се фокусира и континуирано да работи на надминување на предизвиците со коишто е соочена економијата, како и на искористување на силните страни како на јавниот, така и на приватниот сектор. Имајќи ја предвид комплексната средина на Единствениот пазар на ЕУ, што се карактеризира со изразена конкурентност и постојан развој, од клучна важност е да се придонесе за резилиентно и адаптабилно деловно опкружување. Тоа главно се однесува на регионалното вмрежување и интеграција преку зајакнати транспортни и дигитални мрежи и поттикнување на кохезивна рамка на системи, политики и процеси коишто се усогласени и интероперабилни. Претстојната стратегија на државата мора да опфати двостран фокус: развој на функционален деловен екосистем на внатрешен план, како и продлабочување на регионалните врски на надворешен план за да се создаде взаемно поврзан регионален пазар како силна основа за интеграција во Единствениот пазар на ЕУ. Таквиот сеопфатен пристап не само што ќе ја зацврсти нашата позиција во регионот, туку и ќе ги постави темелите за одржлив успех и конкурентност на поширокиот европски економски пејзаж.

Идентификувани се два клучни приоритети во насока на подготвеност на државата и особено за градење капацитети на бизнис секторот за вклучување на Единствениот пазар на ЕУ:

Зајакнување на конкурентноста на деловното опкружување

Развој на човечкиот капитал за зајакната продуктивност

Зајакнување на конкурентноста на деловното опкружување

Зајакнувањето на конкурентноста на деловното опкружување е клучно за секоја држава со цел ефективен пристап до Единствениот пазар на ЕУ. Процесот вклучува создавање на деловно опкружување што може да ги исполни високите стандарди и конкурентните притисоци на европскиот пазар. Преку подобрување на конкурентноста, државата може да обезбеди добра подготвеност за бизнисите, особено за малите и средните претпријатија, за да се справат со сложеноста и предизвиците што се својствени на единствениот пазар.

- Владеење на правото
- Зелена транзиција
- Дигитализација
- Економска интеграција

ВЛАДЕЕЊЕ НА ПРАВОТО

КЛУЧНА ОБЛАСТ

Кога станува збор за агендата за политики во државата, единствено што може да се предвиди е несигурноста. Со честите и ненадејни измени на регулативата и подзаконски акти коишто ретко се усвоени навремено, не само што се поткопува квалитетот на јавните политики, туку и стабилноста на деловното опкружување. Покрај тоа, стабилноста на бизнисите е дополнително нарушена поради селективното спроведување на законите, одолговлечени процедури и непредвидливото толкување на законите, попречувајќи ја правилната примена на прописите. За да се одговори на овие проблеми, неопходно е да се зајакне ефективноста на владеењето на правото со оглед на директните ефекти врз конкурентноста на деловното опкружување. Акцентот треба да се стави на подобрување на квалитетот на јавните политики, гарантирајќи дека креирањето политики се заснова на докази и инклузивни и транспарентни процеси. Конечно, силното владеење на правото не само што значи дека се штити правдата, туку се создава стабилно и предвидливо опкружување каде бизнисите можат да напредуваат и да придонесуваат за севкупниот општествен напредок.

AMCHAM NORTH MACEDONIA

ПРЕПОРАКИ

- Вложување во градењето капацитети кај институциите во насока на формулирање на висококвалитетни јавни политики коишто се засновани на докази, и нивна зајакната имплементација.
- Подобрување на постапките на спроведување оценка на влијанието на регулативата при подготовка и усвојување на нова регулатива или политики, вклучително и преиспитување на институционалната поставеност за надзор и контрола на квалитетот.
- Зајакнување на активната вклученост на засегнатите страни во разните фази на подготовка и оценка на политиките.
- Поттикнување на поедноставување на регулативата за да се намалат бирократските пречки и да се креира јасна правна рамка за бизнис секторот.
- Создавање на предвидлив патоказ за идни иницијативи за регулатива и политики преку подобрен квалитет и релевантност на годишната програма за работа на Владата.
- Подобрена усогласеност на правниот систем не само во однос на меѓусебна усогласеност на националните закони, туку и соодветно транспонирање на европското законодавство земајќи го предвид локалниот контекст и специфичности.
- Обезбедување на правичен и непристрасен систем за спроведување на законите преку унапредување на институционалната транспарентност и отчетност.
- Подобрување на пристапот до правда преку воспоставување на достапни и предвидливи правни трошоци и преку активно промовирање и развој на алтернативни механизми за решавање спорови.

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА

КЛУЧНА ОБЛАСТ

Покрај бројните надежни иницијативи за дигитална трансформација во земјата, и понатаму е тешко да се остварат конкретни резултати. Дигиталната трансформација е висок приоритет на политичката агенда веќе подолг период, но, се чини дека создавањето дигитално општество сепак е далечна цел. Итната потреба за реални активности за дигитална трансформација е поизразена од кога било претходно, особено со оглед на аспирациите на земјата за членство во ЕУ. Покрај тоа, придобивките од дигиталната трансформација се важни бидејќи нудат значајни придобивки преку оптимизација на услугите, зајакната транспарентност и унапредување на доброто владеење, а тоа севкупно придонесува за опкружување по мерка на бизнисите.

ПРЕПОРАКИ

- Подготовка на јасна и усогласена регулаторна рамка којашто ќе обезбеди дигитална инклузивност, ќе одговори на новите дигитални потреби, и ќе го олесни непреченото интегрирање на дигиталните технологии низ разни сектори.
- Обезбедување можности за јакнење на дигиталните вештини и едукација, поттикнување на дигитална писменост, и квалификувана работна сила која е способна да одговори на предизвиците и побарувањата на дигиталната економија.
- Заложба за развој на ефикасни и услужно ориентирани решенија за јавни е-услуги и унапредување на пристапноста до податоците од јавниот сектор.
- Поддршка за приватниот сектор за усвојување на дигитални решенија и напредна технологија за да се подобри конкурентноста и да се намали јазот помеѓу големите компании и микро, малите и средните претпријатија.
- Поттикнување на воведување зајакнати практики за сајбер безбедност во јавните и приватните организации за да се поттикне безбедно и веродостојно дигитално опкружување.
- Поддршка на инвестиции за подобрена дигитална инфраструктура во насока на обезбедување пристап до сигурен и брз широкопојасен интернет во сите делови земјата.

AMCHAM NORTH MACEDONIA

ЗЕЛЕНА ТРАНЗИЦИЈА

КЛУЧНА ОБЛАСТ

Постои очигледна заложба за зелена транзиција која ќе ги одразува националните и меѓународните заложби за постигнување значителен напредок кон декарбонизација и трансформација на енергетскиот систем. Покрај преземените чекори, од суштинско значење се натамошните напори за целосно остварување на потенцијалот за транзиција и намалување на зависноста од увезената енергија. Транзицијата кон одржлива економија овозможува не само одржлив економски раст, туку и поттикнува поголема социјална инклузија и кохезија. Успешната транзиција наложува потреба од мобилизација и активно вклучување на целото општество, а приватниот сектор да преземе клучна улога за исполнување на овие заложби

AmCham North Macedonia

ПРЕПОРАКИ

- Усвојување на регулаторна рамка со којашто се следи темпото на законодавен развој во Европската Унија и се дава поддршка за зелените иницијативи преку понуда на можности за финансирање и стимулативни мерки со цел бизнисите да усвојуваат одржливи практики.
- Фокусираност на промовирање одржливи извори на енергија и зајакнување на енергетската ефикасност како основа за транзиција кон јаглеродна неутралност.
- Охрабрување и поддршка на бизнисите да го извлекуваат максимумот од животниот циклус на производите и материјалите преку примена на одржливи практики со коишто се промовира ефективно управување со отпадот и континуирана употреба на ресурсите.
- Воспоставување стратешки партнерства со финансискиот сектор за развивање и проширување на иницијативите за зелено финансирање во насока на олеснување на инвестициите за одржливи проекти.
- Развој и спроведување на проактивни мерки за градење на економската резилиентност на општеството, особено инвестиции во земјоделскиот сектор и прехранбената индустрија.
- Поттикнување соработка помеѓу засегнатите страни за да се обезбеди не само усогласеност на напорите, туку и активно заедничко дејствување во разни сектори во општеството.

ЕКОНОМСКА ИНТЕГРАЦИЈА

КЛУЧНА ОБЛАСТ

И покрај поволната географска поставеност на земјата од стратешки аспект, од суштинска важност се силни економски врски за искористување на таквата предност. Неопходна е економска интеграција за да се надминат структурните економски пречки, вклучително и ограничената големина на пазарот, неефикасноста на пазарот на труд, и корупцијата. Така се создаваат механизми за координација и спојување на економските политики, помагајќи да се создаде повоедначен и поефикасен економски простор. Тоа за возврат ја поттикнува конкурентноста на економиите преку зголемена атрактивност за трговија и инвестиции, подобрувајќи го пристапот до поголемите пазари и овозможувајќи придобивки поради усвојување на подобри стандарди и практики.

AMCHAM NORTH MACEDONIA

ПРЕПОРАКИ

- Активна вклученост во иницијативи за подобрена регионална соработка и интеграција, бидејќи стабилен и просперитетен Западен Балкан е од клучно значење не само за побрзо приближување на Западен Балкан кон ЕУ, туку и како движечка сила за евроатлантските интеграции на регионот.
- Спроведување на политики за поттикнување на бизнисите да се интегрираат во регионалните и глобалните синџири на набавки преку усвојување на стандарди за одржливост, со фокус како на еколошките и социјалните прашања, така и на владеењето.
- Продолжување на процесот на усогласување со царинската тарифа на Европската Унија во насока на натамошно интегрирање на националната царинска рамка во системот на Единствениот пазар на ЕУ.
- Преговори и склучување на договори за избегнување на двојно оданочување со трговските партнери, вклучително и со Соединетите Американски Држави и Грција, за да се отстранат даночните бариери и да се олесни прекуграничната трговија и инвестиции.
- Постепено отворање на пазарот на работна сила за странски работници, преку зголемување на квотите и олеснување на регулативата за вработување во насока на пофлексибилно и конкурентно опкружување.
- Зајакнување на институционалната рамка за правата на интелектуална сопственост за да се усогласи со меѓународните стандарди, што ќе овозможи подобрување на механизмите за спроведување на законите и подигнување на свеста за важноста на правата од интелектуална сопственост кај бизнисите и пошироката јавност.
- Инвестирање и примена на поригорозен пристап, како и непрекинати заложби, преку распределба на ресурси за проекти за критична инфраструктура во поддршка на економската дејност и поврзаноста.

Развој на човечкиот капитал за зајакната продуктивност

Зајакнувањето на продуктивноста на човечкиот капитал е основен приоритет за државите кои имаат за цел да ги зајакнат економските перформанси, особено во контекст на приближувањето до Единствениот пазар на ЕУ. Процесот подразбира вложување во човечкиот капитал со цел работната сила да располага со неопходните квалификации, знаење и компетенции, истовремено обезбедувајќи добро здравје и добросостојба. Ставањето приоритет на развојот на човечкиот капитал не само што ја подготвува националната економија за успешно интегрирање на Единствениот пазар на ЕУ, туку и ја поставува основата за долгорочна економска резилиентност и општествен просперитет.

Образование и обука

Здравствена заштита

ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА

КЛУЧНА ОБЛАСТ

Недостигот на работна сила и несовпаѓањето на вештините на пазарот претставуваат критични предизвици и закана за економскиот развој во иднина. Истовремено, образовниот систем е соочен со неколку горливи прашања, вклучително и употреба на застарени образовни материјали, недоволно дигитални ресурси, како и недостиг на наставници. Во дигитално доба, учебниците сѐ уште задоцнето се дистрибуираат во текот на училишната година. Од клучна важност е проактивен и координиран пристап, вклучувајќи ги Владата, бизнисите и образовните институции за да се надминат овие пречки и да се обезбеди одржлив економски раст.

ПРЕПОРАКИ

- Развој и поддршка на иницијативи за стручна обука, доквалификација и преквалификација коишто се прилагодени на потребите на идните индустрии и го премостуваат јазот во клучните квалификации.
- Зајакнување на напорите за истражување и развој преку надградба на способностите на високообразовните институции и охрабрување на инвестиции од приватниот сектор, вклучително и преку даночни олеснувања.
- Подобрување на регулаторната рамка преку воведување на регулатива за подигнување на образовните стандарди во нерегулираните области на формалното образование, истовремено олеснувајќи и поедноставувајќи ја постоечката регулатива за да се намалат административните пречки.
- Ревидирање на наставните програми во формалното образование, ставање приоритет на програмите за наука, технологија, инженерство и математика, како и фокус на развој на вештини за 21-от век и интегрирање на дигиталните алатки за подобрени искуства од учењето.
- Распределба на ресурси за значително проширен пристап и подобрен квалитет на предучилишното образование.
- Редефинирање на вредноста и атрактивноста на наставничката професија и зајакнување на наставниците преку подобри плати и подобрена формална обука и алатки за образовниот процес.
- Олеснување на соработката помеѓу Владата, образовните институции и индустријата.

AMCHAM NORTH MACEDONIA

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

КЛУЧНА ОБЛАСТ

Инвестирањето во здравствената заштита честопати е потценето. Всушност, тоа има значително влијание на продуктивноста на работната сила и генерално на економијата. Со оглед дека инвестирањето во здравствениот сектор во земјата е потценето, предизвиците и понатаму се интензивираат. Прашањата како што се одлив на мозоци, недоволно финансирање за нови начини на лекување и лекови, повисок износ за партиципација, бирократска оптовареност, и бавна усогласеност на регулативата со стандардите на ЕУ наметнуваат потреба од неодложна и континуирана реформа на здравствената заштита. Земјата значително заостанува, особено во однос на расположливоста на лекови од позитивната листа и нови начини на лекување, споредено со просекот во ЕУ и земјите од соседството, што ја става земјата на најниска позиција во европското рангирање на здравствената заштита. Функционален здравствен систем го овозможува потребното ниво на агилност и резилиентност на работната сила. Здравствена заштита на пристојно ниво преставува предуслов за учење и зголемена продуктивност. Без тоа, дури и најобразованите работници со високи квалификации не можат да ги дадат најдобрите резултати.

ПРЕПОРАКИ

- Забрзан пристап до лекови преку редовно ажурирање на позитивната листа на лекови, дигитализација на процесите со цел да се обезбеди ефикасност и транспарентност, и користење на механизмот за посебни договори за да се обезбеди поголем пристап за пациентите.
- Подобрување на транспарентноста и зголемен пристап до здравствени податоци за сите релевантни засегнати страни со цел да се олесни одлучувањето засновано на докази, да се подобри грижата за пациентите и да се поттикнат иновации во лекувањето и здравствените услуги.
- Зајакнување на здравствените системи преку воспоставување на одржливи и нови модели на финансирање со цел ефикасна распределба на ресурсите и соодветно задоволување на побарувачката за здравствена заштита.
- Усогласување на регулаторната рамка по пат на поефикасно и предвидливо транспонирање на законодавството на Европската Унија.
- Зголемен фокус на превентивната здравствена заштита и рано дијагностицирање, како и промовирање на здрав животен стил со приоритет на подобрен квалитет на воздух во насока на значително намалување на трошоците во здравството на долг рок, подобрување на лекувањето, и зајакнување на севкупната резилиентност на општеството.

За АмЧам

Американската стопанска комора во Северна Македонија е бизнис асоцијација на над 140 членки од најразличен спектар на бизниси, од мали претпријатија и локални компании до големи странски инвеститори, кои заедно обезбедуваат вработување за повеќе од 42.000 лица и остваруваат годишен приход повисок од 9 милијарди американски долари.

Американската стопанска комора во Северна Македонија служи како платформа за застапување, вмрежување, размена на знаења и споделување најдобри практики, а професионалците од бизнисите го посветуваат своето време и експертиза за заедничко креирање на подобро деловно опкружување во земјата.

Американската стопанска комора во Северна Македонија е акредитиран член на Стопанската комора на Соединетите Американски Држави и на мрежата на Американски стопански комори во Европа, организација која претставува 49 Американски стопански комори од 47 земји во Европа и Евроазија. Во Европа, нашата мрежа ги поддржува интересите на повеќе од 17.000 американски и европски компании. Овие бизниси заедно обезбедуваат вработување за повеќе од 20 милиони луѓе и инвестираат повеќе од 1,1 трилион долари од двете страни на Атлантикот.

Како заеднички глас на американските и европските бизниси, американските стопански комори во Европа ја промовираат клучната улога на трансатлантската економија во Европа и САД.

AmCham
NORTH MACEDONIA

Përgatitje për Tregun e vetëm Evropian

Agjenda për periudhën 2024-2028

AMCHAM
NORTH MACEDONIA

Hyrje

Në një botë që ndryshon me shpejtësi të madhe e shënjuar nga përparimet teknologjike, ndryshimet klimatike, transformimet gjeopolitike dhe sfidat ekonomike, politikbërësit dhe sektori korporativ duhet të bashkëpunojnë si partnerë konstruktivë në fuqizimin e qytetarëve të Maqedonisë së Veriut. Barazimi është i qartë: ose do të përmirësojmë kushtet e jetesës dhe do ta rrisim mirëqenien e punonjësve tanë, ose rrezikojmë ta humbasim talentin diku tjetër.

Si vendi i parë në arritjen e statusit zyrtar të vendit kandidat për anëtarësim në Bashkimin Evropian (BE) dhe që ka filluar dialogun strategjik me Shtetet e Bashkuara, mbështetja ndërkombëtare na ka nxitur fuqimisht në rrugën tonë drejt tregut të vetëm evropian. Prandaj, objektivi ynë i përbashkët duhet të jetë përshpejtimi i integrimit në BE. Hapi i parë përfshin eksplorimin e potencialit dhe mundësive të integrimit më të thellë ekonomik rajonal midis gjashtë vendeve së Ballkanit Perëndimor dhe vende fqinje të BE-së.

Roli kryesor i komunitetit të biznesit në avancimin e perspektivës evropiane të vendit tonë dhe rajonit është tejet i rëndësishëm. Përtej objektivit strategjik të aderimit në BE, ekziston një arsyetim ekonomik bindës për kombet e Evropës Juglindore për të forcuar bashkëpunimin dhe integrimin rajonal. Vlerat dhe progresi ekonomik janë të ndërthurura, dhe duke përqafuar një qasje nga poshtë-lart për të nxitur qeverisjen e mirë, mund të arrijmë një transparencë më të madhe. Ndërveprimet tregtare do të bashkojnë gjithashtu edhe ish-armiqtë. Megjithatë, ky koncept mbështetet në pritshmërinë që shtetet e Ballkanit Perëndimor të marrin pronësinë e përpjekjeve për integrimin e ekonomisë së rajonit përmes partneriteteve të fuqishme publike-private. Subjektet e sektorit privat pritet të formësojnë në mënyrë aktive këtë proces, me sipërmarrësit lokalë dhe drejtuesit e korporatave për të bashkëpunuar në mënyrë më efektive me njëri-tjetrin dhe subjektet qeveritare në krijimin e një sistemi ekonomik të rregulluar mirë.

Duke qenë se kompanitë përbëjnë shtyllën e ekonomisë, roli i tyre për të ndihmuar vendet kandidate në përafrimin me standardet e BE-së, transferimin e njohurive dhe nxitjen e inovacionit teknologjik është thelbësor. Duke ndarë ekspertizën e tyre dhe duke ofruar rekomandime, kompanitë mund të kontribuojnë ndjeshëm në formësimin e politikave dhe reformave që lehtësojnë procesin e pranimit dhe nxisin një mjedis të favorshëm biznesi.

Rekomandimet kryesore për politikbërësit 2024-2028:

Përgatitje për Tregun e vetëm Evropian

Angazhimi ynë drejt Tregut të vetëm evropian është i pamohueshëm. Që vendi të përfitojë plotësisht nga mundësitë që sjell ky treg, duhet doemos të përqendrohet dhe të punojë vazhdimisht për të kapërcyer sfidat me të cilat përballet ekonomia jonë dhe të shfrytëzojë pikat e forta të përbashkëta të sektorit publik dhe privat. Duke pasur parasysh se Tregu i vetëm i BE-së është një mjedis kompleks që është shumë konkurrues dhe evoluon vazhdimisht, zhvillimi i një mjedisi afarist të qëndureshëm dhe të adaptueshëm është thelbësor. Kjo kryesisht përfshin rrjetëzimin dhe integrimin rajonal përmes transportit të zgjeruar dhe rrjeteve digjitale dhe krijimin e kuadrove kohezive të sistemeve, politikave dhe proceseve që janë të harmonizuara dhe të ndërveprueshme. Në të vërtetë, strategjia e ardhshme e vendit duhet të përfshijë një fokus të dyfishtë: brenda, zhvillimin e një ekosistemi funksional të biznesit dhe jashtë, thellimin e lidhjeve rajonale për të krijuar një treg rajonal të ndërlidhur që është një bazë e fortë për integrimin në Tregun e vetëm të BE-së. Përmes kësaj qasjeje gjithëpërfshirëse, ne jo vetëm që do të forcojmë pozicionin tonë brenda rajonit, por gjithashtu do të hedhim bazat për sukses të qëndrueshëm dhe konkurrencë në peizazhin më të gjerë ekonomik evropian.

Identifikojmë dy përparësi kryesore që synojnë ndërtimin e gatishmërisë së vendit dhe veçanërisht kapacitetet e sektorit të biznesit për t'u angazhuar në Tregun e vetëm të BE-së:

Forcimi i konkurrueshmërisë së mjedisi afarist

Zhvillimi i kapitalit njerëzor për të rritur produktivitetin

Forcimi i konkurrueshmërisë së mjedisi afaris

Rritja e konkurrencës në mjedisin afarist është esencial për çdo vend që përpiqet të futet në Tregun e vetëm Evropian në mënyrë efektive. Ky proces përfshin krijimin e një mjedisi afarist që mund të përmbush standardet e larta dhe të përballet me presionet konkurruese të tregut evropian. Në fakt, duke përmirësuar konkurrueshmërinë, një vend mund të sigurojë që bizneset e tij, veçanërisht ndërmarrjet e vogla dhe të mesme, të jenë të përgatitura mirë për të menaxhuar kompleksitetet dhe sfidat që paraqet Tregu i vetëm.

Sundimi i ligjit

Tranzicioni i gjelbër

Digjitalizimi

Integrimi ekonomik

SUNDIMI I LIGJIT

SFIDA

Kur bëhet fjalë për agjendën e politikave të një vendi, i vetmi aspekt i parashikueshëm është vetë pasiguria. Ndryshimet e shpeshta dhe të papritura të rregulloreve, me akte nënligjore rrallë të miratuara në kohë, jo vetëm që dëmtojnë cilësinë e politikave publike, por edhe stabilitetin e mjedisit afarist. Për më tepër, stabiliteti i bizneseve komprometohet më tej nga zbatimi selektiv i ligjit, procedurat e zgjatura dhe interpretimi ligjor i paparashikueshëm, duke penguar zbatimin e duhur të rregulloreve. Për të adresuar këto çështje, duhet doemos të rritet efektiviteti i sundimit të ligjit pasi kjo ndikon drejtpërdrejt në konkurrueshmërinë e mjedisit afarist. Theksi duhet të vendoset në përmirësimin e cilësisë së politikave publike, duke siguruar që ato të zhvillohen përmes proceseve të bazuara në prova, dhe të jenë gjithëpërfshirëse dhe transparente. Në fund të fundit, një sundim i fortë i ligjit jo vetëm që mbështet drejtësinë, por gjithashtu krijon një mjedis të qëndrueshëm dhe të parashikueshëm ku bizneset mund të lulëzojnë dhe të kontribuojnë në prosperitetin e përgjithshëm shoqëror.

AMCHAM NORTH MACEDONIA

REKOMANDIME

- Të investohet në ngritjen e kapaciteteve të institucioneve për të formuluar politika publike me cilësi të lartë, të bazuara në dëshmi dhe për të rritur zbatimin e tyre.
- Të përmirësohet mënyra e kryerjes së vlerësimit të ndikimit rregullator, gjatë hartimit dhe miratimit të rregulloreve ose politikave të reja, duke përfshirë rishqyrtimin e mjedisit institucional për mbikëqyrjen dhe kontrollin e cilësisë së tij.
- Të rritet dhe zbatohet në mënyrë aktive angazhimi i palëve të interesit gjatë fazave të ndryshme të zhvillimit dhe vlerësimit të politikave.
- Të promovohet thjeshtimit rregullator për të zvogëluar pengesat burokratike dhe për ta bërë mjedisin e politikave më të drejtpërdrejtë për sektorin e biznesit.
- Të sigurohet një udhërrëfyes i parashikueshëm për iniciativat e ardhshme rregullatore dhe të politikave duke përmirësuar cilësinë dhe rëndësinë e programit vjetor të punës së qeverisë.
- Të punohet në përmirësimin e harmonizimit të sistemit ligjor për të siguruar që ligjet kombëtare jo vetëm të përafrohen me njëra-tjetrën, por edhe të transpozojnë me saktësi legjislacionin evropian duke marrë parasysh kontekstin dhe specifikat lokale.
- Të sigurohet një sistem i drejtë dhe i paanshëm i zbatimit të ligjit duke promovuar transparencën dhe llogaridhënien institucionale.
- Të përmirësohet qasja në drejtësi duke paraparë shpenzime ligjore të përballueshme dhe të parashikueshme dhe duke promovuar dhe zhvilluar në mënyrë aktive Mekanizmat alternativë për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve.

DIGJITALIZIMI

SFIDA

Pavarësisht iniciativave të shumta premtuese në vend, të drejtuara drejt transformimit digjital, nuk ka rezultatet konkrete. Transformimi digjital ka qenë në majën e agjendës politike për një periudhë të gjatë, megjithatë ndërtimi i një shoqërie digjitale ende duket të jetë larg. Nevoja për veprim konkret në transformimin digjital është më e theksuar se kurrë, veçanërisht duke marrë parasysh aspiratat e vendit për anëtarësim në BE. Për më tepër, përfitimet e transformimit digjital janë të rëndësishme pasi ofron përfitime thelbësore duke përmirësuar shërbimet, duke rritur transparencën dhe duke promovuar qeverisjen e mirë, që së bashku ofrojnë një mjedis më miqësor për biznesin.

AMCHAM NORTH MACEDONIA

REKOMANDIME

- Të zhvillohet një kuadër rregullator i qartë dhe i harmonizuar që do të sigurojë përfshirjen digjitale, që do t'i përgjigjet nevojave digjitale në zhvillim dhe do të lehtësojë integrimin e papenguar të teknologjive digjitale në të gjithë sektorët.
- Të ofrohen mundësi për të rritur aftësitë dhe formimin, duke nxitur edukimin digjital dhe një fuqi punëtore të kualifikuar që do të jetë në gjendje t'u përgjigjet sfidave dhe kërkesave të ekonomisë digjitale.
- Të rritet angazhimi për zhvillimin e zgjidhjeve efikase të shërbimeve elektronike publike dhe përmirësimin e qasjes ndaj të dhënat e sektorit publik.
- Të mbështetet sektori privat për të miratuar zgjidhje digjitale dhe teknologji të përparuara për të përmirësuar konkurrueshmërinë e tyre dhe për të ngushtuar hendekun midis kompanive të mëdha dhe NMVM-ve.
- Të promovohet miratimi i praktikave të zgjeruara të sigurisë kibernetike në organizatat publike dhe private për të nxitur një mjedis digjital të sigurt dhe të besueshëm.
- Të mbështeten investimet në përmirësimin e infrastrukturës digjitale për të ofruar qasje të sigurt dhe me shpejtësi të lartë në internet me brez të gjerë në të gjitha zonat në vend.

TRANZICIONI I GJELBËR

SFIDA

Angazhimi ndaj tranzicionit të gjelbër është i dukshëm, duke reflektuar përpjekjet kombëtare dhe ndërkombëtare për të arritur përparim të konsiderueshëm në dekarbonizimin dhe transformimin e sistemit të energjisë. Përkundër kësaj, nevojiten përpjekje të mëtejshme për të realizuar plotësisht potencialin e tranzicionit dhe për të zvogëluar varësinë nga energjia e importuar. Kalimi drejt një ekonomie të qëndrueshme mundëson jo vetëm rritje të qëndrueshme ekonomike, por gjithashtu nxit përfshirjen dhe kohezionin social. Kjo zhvendosje e suksesshme kërkon mobilizimin dhe angazhimin aktiv të të gjithë shoqërisë, ku sektori privat do të luaj rolin vendimtar në ekzekutimin e këtyre përpjekjeve.

REKOMANDIME

- Të miratohet një kuadër rregullator që mban ritmin me zhvillimet ligjore në Bashkimin Evropian dhe mbështet iniciativat e gjelbra duke ofruar mundësi financimi dhe stimuj për bizneset për të miratuar praktika të qëndrueshme.
- Të nxitet promovimi i burimeve të ripërtëritshme të energjisë dhe efikasitetit energjetik si shtylla në sigurimin e neutralitetit të karbonit.
- Të inkurajohen dhe mbështeten bizneset për të maksimizuar ciklin jetësor të produkteve dhe materialeve duke zbatuar praktika të qëndrueshme që promovojnë menaxhimin efektiv të mbetjeve dhe përdorimin e vazhdueshëm të burimeve.
- Të vendosen partneritete strategjike me industrinë financiare për të zhvilluar dhe zgjeruar iniciativat e financimit të gjelbër për të lehtësuar investimet në projekte të qëndrueshme.
- Të zhvillohen dhe zbatohen masa proaktive për ndërtimin e qëndrueshmërisë ekonomike të shoqërisë, veçanërisht duke investuar në sektorin e bujqësisë dhe industrinë ushqimore.
- Të nxitet bashkëpunimi midis të gjithë aktorëve për të siguruar jo vetëm që përpjekjet të jenë në efektive, por edhe që veprimi kolektiv të ndiqet në mënyrë aktive në sektorë të ndryshëm të shoqërisë.

INTEGRIMI EKONOMIK

SFIDA

Megjithëse pozicioni gjeografik i vendit është strategjikisht i favorshëm, lidhjet e forta ekonomike janë tejet të rëndësishme për të shfrytëzuar këtë avantazh. Kapërcimi i pengesave strukturore ekonomike, duke përfshirë madhësinë e kufizuar të tregut, joefikasitetin e tregut të punës dhe korrupsionin, kërkon integrim ekonomik. Ai hap rrugën drejt koordinimit dhe bashkimit të politikave ekonomike, që ndihmon në krijimin e një hapësire ekonomike më të unifikuar dhe efikase. Kjo, nga ana tjetër, rrit konkurrueshmërin e bizneseve duke i bërë më tërheqëse për tregti dhe investime, duke përmirësuar qasjen e tyre në tregje më të mëdha dhe duke u mundësuar të përfitojnë nga adoptimi i standardeve dhe praktikave më të mira.

REKOMANDIME

- Angazhimi aktiv në nismat që rrisin bashkëpunimin rajonal dhe integrimin brenda rajonit të Ballkanit është thelbësor jo vetëm për integrimit më të shpejtë të Ballkanit Perëndimor në BE, por edhe për integrimin euro-atlantik të rajonit.
- Të zbatohen politika që do të nxisin bizneset të integrohen në zinxhirët rajonalë dhe globalë të furnizimit duke miratuar standardet e qëndrueshmërisë, me theks në çështjet mjedisore, sociale dhe qeverisëse.
- Të vazhdojë procesi i përafrimit me tarifën doganore të Bashkimit Evropian për integrimin e mëtejshëm të kuadrit doganor kombëtar me sistemin e tregut të vetëm të BE-së.
- Të negociohen dhe lidhen marrëveshjet për shmangien e tatimit të dyfishtë me partnerët tregtarë, përfshirë Shtetet e Bashkuara të Amerikës dhe Greqinë, për të eliminuar pengesat tatimore dhe për të lehtësuar tregtinë dhe investimet ndërkufitare.
- Të hapet gradualisht tregu i punës për forcat e huaja të punës, duke rritur kuotat, dhe të lehtësohen rregullat e punësimit për të nxitur një mjedis më fleksibël dhe konkurrues.
- Të forcohet kuadri institucional për të drejtat e pronësisë intelektuale për t'u përafruar me standardet ndërkombëtare që do të sigurojnë përmirësimin e mekanizmave të zbatimit dhe rritjen e ndërgjegjësimit për rëndësinë e DPI-së midis bizneseve dhe publikut të gjerë.
- Të investohet dhe të demonstrohet një qasje më rigoroze dhe angazhim i vazhdueshëm ndërsa ndahen burime për projekte kritike të infrastrukturës që mbështesin aktivitetin dhe lidhjen ekonomike.

Zhvillimi i kapitalit njerëzor për të rritur produktivitetin

Rritja e produktivitetit të kapitalit njerëzor është një prioritet themelor për vendet që synojnë të rrisin suksesin e tyre ekonomike, veçanërisht në kontekstin e qasjes ndaj Tregut të vetëm Evropian. Ky proces përfshin investimin në kapitalin njerëzor për të pajisur fuqinë punëtore me aftësitë, njohuritë dhe kompetencat e nevojshme duke siguruar shëndetin dhe mirëqenien e tyre. Prioritetizimi i zhvillimit të kapitalit njerëzor jo vetëm që përgatit ekonominë e një vendi për integrim të suksesshëm në Tregun e vetëm Evropian, por gjithashtu hedh themelet për qëndrueshmëri ekonomike afatgjatë dhe prosperitet shoqëror.

Arsimi dhe formimi

Shëndetësia

ARSIMI DHE FORMIMI

SFIDA

Mungesat e fuqisë punëtore dhe mospërputhjet e aftësive në treg janë shfaqur si sfida kritike që kërcënojnë të pengojnë zhvillimin e ardhshëm ekonomik. Njëkohësisht, sistemi arsimor po merret me disa çështje urgjente, duke përfshirë materialet arsimore të vjetruara, mungesa e burimeve digjitale, si dhe mungesa e kuadrit mësimor. Për më tepër, në epokën digjitale, tekstet shkollore shpërndahen vazhdimisht në fund të vitit shkollor. Nevojitet një qasje proaktive dhe e koordinuar që përfshin qeverinë, bizneset dhe institucionet arsimore për tejkalimin e këtyre pengesave dhe sigurimin e rritjes së qëndrueshme ekonomike.

REKOMANDIME

- Të zhvillohen dhe mbështeten nismat për trajnimin profesional, si dhe nismat për ngritjen e aftësive dhe riaftësimin, të cilat janë të përshtatura për të përmbushur nevojat e industrive të ardhshme dhe për të adresuar mungesat kritike të aftësive.
- Të rriten përpjekjet në fushën e kërkimit dhe zhvillimit duke përmirësuar aftësitë e institucioneve të arsimit të lartë dhe duke inkurajuar investimet e sektorit privat, edhe përmes stimujve tatimorë.
- Të përmirësohet kuadri ligjor duke shtuar dispozita për të ngritur standardet arsimore në fushat e parregulluara të arsimit formal, duke lehtësuar dhe thjeshtuar njëkohësisht rregulloret ekzistuese për të zvogëluar barrierat administrative.
- Të rishikohen planprogramet e arsimit formal, duke i dhënë përparësi shkencave, teknologjisë, inxhinierisë dhe matematikës, si dhe duke u përqendruar në zhvillimin e aftësive të shekullit 21 dhe integrimin e mjeteve digjitale për të pasuruar të nxënin.
- Të ndahen mjete për të rritur ndjeshëm qasjen dhe për të përmirësuar cilësinë e arsimit parashkollor.
- Të ripërkufizohet vlera e profesionit të mësimdhënies dhe të fuqizohen mësimdhënësit duke përmirësuar pagat dhe duke ofruar trajnime dhe mjete më të mira formale për procesin arsimor.
- Të lehtësohet bashkëpunimi midis qeverisë, institucioneve arsimore dhe industrisë.

SHËNDETËSIA

SFIDA

Kujdesi shëndetësor shpesh nënvlerësohet nga pikëpamja e investimeve. Por, në fakt, ndikimi i tyre në produktivitetin e fuqisë punëtore dhe ekonominë në përgjithësi është tejet i rëndësishëm. Ndërsa anashkalohen investimet në sektorin e kujdesit shëndetësor në vend, sfidat vazhdojnë të rriten. Çështjet si ikja e trurit, financimi i pamjaftueshëm për trajtime dhe barna të reja, shpenzime të shtuara personale, mbingarkesa burokratike dhe përafrimi i ngadaltë rregullator me standardet e BE-së kërkojnë reforma urgjente dhe të vazhdueshme të kujdesit shëndetësor. Në fakt, vendi është dukshëm prapa, veçanërisht për sa i përket disponueshmërisë së barnave të rimbursuara dhe trajtimeve të reja, krahasuar me mesataren e BE-së dhe vendet fqinje, duke e pozicionuar atë në fund të renditjes evropiane të kujdesit shëndetësor. Një sistem funksional i kujdesit shëndetësor siguron nivelin e kërkuar të gatishmërisë dhe qëndrueshmërisë së fuqisë punëtore. Kujdesi shëndetësor i denjë është parakusht për të mësuar dhe për të rritur produktivitetin. Pa të, edhe punëtorët e arsimuar dhe shumë të aftë nuk mund të punojnë në mënyrën e duhur.

AmCham North Macedonia

REKOMANDIME

- Të përshpejtohet qasja në barna duke përditësuar rregullisht listën e rimbursimit, duke digjitalizuar proceset për të siguruar efikasitet dhe transparencë dhe duke përdorur mekanizmin e marrëveshjeve të kontrolluara të hyrjes së barnave (Managed Entry Agreements) për të siguruar qasje më të gjerë për pacientët.
- Të përmirësohet transparenca dhe të rritet aksesi i të gjitha palëve të interesit në të dhënat shëndetësore për të lehtësuar vendimmarrjen e bazuar në prova, për të rritur kujdesin ndaj pacientit dhe për të nxitur inovacionet në trajtimin dhe shërbimet e kujdesit shëndetësor.
- Të forcohen sistemet e kujdesit shëndetësor duke krijuar modele të qëndrueshme dhe të reja të financimit për të siguruar që burimet të ndahen në mënyrë efikase dhe të plotësojnë në mënyrë adekuate kërkesat e kujdesit shëndetësor.
- Të përafrohet kuadri rregullator duke siguruar një transpozim më efikas dhe të parashikueshëm të legjislacionit evropian.
- Të rritet përqendrimi në kujdesin parandalues dhe diagnozën e hershme, si dhe të promovohen stile të shëndetshme të jetesës duke i dhënë përparësi përmirësimeve të cilësisë së ajrit, për të ulur ndjeshëm kostot afatgjata të kujdesit shëndetësor, për të përmirësuar gjendjen e pacientëve dhe për të rritur qëndrueshmërinë e përgjithshme të shoqërisë.

Rreth AmCham

Oda Ekonomike Amerikane në Maqedoninë e Veriut është një komunitet biznesi i përbërë nga 140+ anëtarë, me një spektër të larmishëm biznesesh, nga ndërmarrjet e vogla dhe kompanitë lokale deri te investitorët e huaj të mëdhenj, duke punësuar së bashku 42000 individë dhe duke gjeneruar të ardhura vjetore prej 4 miliardë USD.

Oda Amerikane në Maqedoninë e Veriut shërben si një platformë për avokim, rrjetëzim, shkëmbim të njohurive dhe shkëmbim të praktikave më të mira, dhe ku profesionistët e biznesit kushtojnë kohën dhe ekspertizën e tyre për të bashkë-krijuar një mjedis më të mirë biznesi në vend.

Oda Ekonomike Amerikane në Maqedoninë e Veriut është një komunitet biznesi i përbërë nga 140+ anëtarë, me një spektër të larmishëm biznesesh, nga ndërmarrjet e vogla dhe kompanitë vendore deri te investitorët e mëdhenj të huaj, duke punësuar kolektivisht mbi 42.000 individë dhe duke gjeneruar të ardhura vjetore prej mbi 9 miliardë dollarë.

AmCham e Maqedonisë së Veriut është e akredituar nga Oda Ekonomike e SHBA dhe Rrjeti i AmChams në Evropë, organizata ombrellë që përfaqëson 49 Dhoma Amerikane të Tregtisë (AmChams) në 47 vende në të gjithë Evropën dhe Euroazinë. Brenda Evropës, rrjeti ynë mbështet interesat e më shumë se 17,000 kompanive amerikane dhe evropiane. Këto biznese punësojnë kolektivisht mbi 20 milionë njerëz dhe kontribuojnë në një shumë të konsiderueshme, më shumë se 1.1 trilion dollarë, në investime në të dy anët e Atlantikut. Si zëri dypalësh i bizneseve amerikane dhe evropiane, AmChams në Evropë komunikon me pasion rolin jetik të ekonomisë transatlantike në Evropë dhe në Shtetet e Bashkuara.

AmCham
NORTH MACEDONIA

2024

AmCham
NORTH MACEDONIA